

BOEKAANKONDIGING.

J. C. H. de Pater. De familie Falck in den patriottentijd en de reis van Anton Reinhardt Falck uit het bezette gebied van Holland naar Frankrijk in het jaar 1795. Amsterdam, 1943. (184 blzn.) 80.

Dit boek bevat de boeiende levensgeschiedenis van enkele leden der familie Falck, van Oost-Frieschen oorsprong, waarvan sommigen in de 18e eeuw hun fortuin in de Oost hebben gezocht en gevonden, anderen in Staatschen militairen dienst waren getreden. Eenigen hunner kinderen werden in Utrecht geboren en keerden daar ook na hun Indische jaren terug. Tot de laatsten behoorde Otto Willem, die zeer jong nog, zijn vader had verloren, geen fortuin had geërfd en zichzelf dus een weg door het leven moest banen. Als constabelsmaat op een traktement van 14 gulden 's maands verliet hij in 1756 de reede van Texel en na achtereenvolgens schrijver, boekhouder en koopman der Oost-Indische compagnie te zijn geweest, keerde hij in 1776 als oud-resident van Patna in Bengalen voor goed in het moederland terug, nadat hij op de terugreis aan de Kaap met Engela Appolonia Bergh, dochter van den Kaapschen regeeringssecretaris, kennis had gemaakt en in het huwelijk trad.

Zijn hart trok naar Utrecht, waar hij geboren was en zijn opvoeding, ten huize zijner grootmoeder, genoten had. Het eerst woonde het jonge gezin aan de Kromme Nieuwe gracht, vervolgens aan het Janskerkhof, de Hamburgerstraat en het Predikheerenkerkhof, 's zomers op Oostbroek in De Bilt, later op zijn buitengoed in Zeist. Van zijn aanvankelijk plan, om

de dorre heidegronden rondom Oostbroek te ontginnen, is echter niets gekomen.

Utrecht was toen een welvarende, rustige stad, die door oud-Indischgasten gaarne tot verblijfplaats werd gekozen. Falck was er zeker van kennissen of belangstellenden aan te treffen, met wie hij over zijn Indische jaren kon naboomen en zijn ervaringen uitwisselen. In Utrecht legde men al gauw beslag op hem en weldra werd hij tot regent van verschillende instellingen benoemd. Overigens ging hij op in de zorgen en de genoegens van zijn weldra opgroeiend gezin, en verder kortte hij zich den tijd met lezen, niet in de eerste plaats voor literair genot, maar voor de verrijking van zijn geest. De tijd was volop bezig te veranderen en de verandering ging aan de anders zoo rustige en bezadigde hoofdstad allerminst spoorloos voorbij. De theorie van de beste staatsinrichting vervulde de hoofden en de harten, en nog meer de practijk. Wat erger was, de verdeeldheid, die al zoo lang ondergronds had gewoeld, kwam nu grimmig aan de oppervlakte. De patriottenbeweging brak los en de partijstrijd sleepte allen onweerstaanbaar mee. Bijna nimmer in de geschiedenis hadden de partijen elkaar zoo algemeen en fel bestreden. Een heftigheid had zich van de geesten meester gemaakt, die geen eer en fatsoen meer scheen te kennen. Personen en partijen werden niet meer uiteengehouden. In spotschrift en schimpdicht beschuldigde men elkaar van de dierlijkste dingen.

Otto Willem Falck was niet in de wieg gelegd voor partijman. Zijn voorname geest had een afkeer van

de felheid, waarmee de voorstanders van het nieuwe en de verdedigers van het oude elkaar te lijf gingen. Zijn belangstelling ging ongetwijfeld uit naar de nieuwe denkbeelden, maar zij was eigenlijk meer bespiegelend. Ze langs revolutionairen weg in practijk te brengen, daaraan dacht hij geen oogenblik. Het liefst hield hij zich buiten de partijen, maar daaraan was in Utrecht geen denken, waar de botsing het hevigst werd.

In Utrecht was een zeer ontwikkelde middenstand, die in de academie zijn middelpunt had. Welsprekende verdedigers van de nieuwe denkbeelden uit dezen kring kregen vat op de bevolking, die haar eerbiedige onderdanigheid tegenover de regenten uit het oog begon te verliezen, nu deze zelf van de hoogte, waarop ze altijd hadden getroond, afdaalden, om zich met Jan en Alleman te verbroederen. Een dolle geestdrift maakte zich onder hun invloed van de Utrechtsche bevolking meester. Het eerste uitte zich deze in den drang naar bewapening, Het zat in de lucht, om zich te oefenen in het exerceeren en den wapenhandel. De vrije Bataven zouden dan de middelen hebben, om zich te verweren tegen alle dwingelandij. Utrecht gaf daarbij het voorbeeld, waar men kon aansluiten bij de oude instellingen, de in 1610 opgerichte en in 1702 hervormde, doch sedert dien in verval geraakte schutterij. Hier zag de volksbeweging haar kans. In 1783 kregen de vroede vaderen een rekwes te verwerken van meer dan 600 burgers, die aandrongen op reorganisatie der oude schutterij. 't Gaf heel wat geharrewar, maar de vroedschap wilde of durfde er zich niet tegen te verzetten en in Juli van dat jaar kwam een nieuw reglement tot

uitvoering. Naast de acht compagniën dezer schutterij werd nog het exercitie-genootschap Pro patria et libertate opgericht.

De positie van deze instelling tegenover de schutterij was van meet af onduidelijk. Het ging onder het mom, dat de oefeningen van de schutterij eigenlijk niet voldoende waren. Maar de officieren waren niet door de vroedschap beëdigd, er behoorden leden toe, die als burger noch als schutter in den eed van de stad stonden, vreemdelingen in Utrecht, die tot deze stad in geen andere betrekking stonden dan dat zij exerceerende of contributeerende leden van het genootschap waren. Er was bij de vroedschap een sterk wantrouwen, dat men deze elementen door een achterdeur invloed op de stadszaken wilde geven. Het stadsbestuur wilde er dan ook niet aan, dat het genootschap een negende schutter-compagnie zou vormen. Maar de jonge student Quint Ondaatje, een geboren volksmenner en geheel vervuld van de patriotsche vrijheidsidealen, wist er de burgerij warm voor te maken en de vroedschap moest het genootschap wel tolereeren, evenals het jeugd-exercitie-genootschap van 12 tot 16-jarige knapen, dat onder de zinspreuk „Bato's kroost" eenigen tijd later werd opgericht. Er was Ondaatje alles aan gelegen, om aanzienlijke Utrechtenaren voor zijn genootschap te winnen en hij had daarvoor ook het oog geslagen op Otto Willem Falck, die in Juni 1783 werd uitgenodigd tot het corps toe te treden. Maar Falck, die bij de schutterij was ingedeeld als luitenant van het Papenvaandel, moest van de heftige patriotten niets hebben. Hij stond aan de zijde der gematigden, was tegen het nog geldende regeringsreglement van

1674, doch wilde daarin in geen geval langs revolutionairen weg verandering brengen en op deze wijze den volksinvloed uitbreiden. Het kwam tot een heftige uiteenzetting en toen de oud-Indischgast de voormannen der beweging ontving, begonnen zij hem driftig zijn houding te verwijten. Voortaan zou hij als een vijand van het vrijcorps beschouwd worden. Falck kon het zich voor gezegd houden. Het liefst had hij zich buiten den partijstrijd gehouden, maar als luitenant van het Papenvaandel raakte hij er middenin.

Dr. De Pater geeft dan een levendige beschrijving der volksbeweging, die zich in korten tijd ontwikkelde uit de tusschentijdsche benoeming van mr. Paul Engelbert Voet van Winsen tot lid der vroedschap. Op aandrang der patriotten geschiedde deze benoeming door het college zelf en niet, zooals het regeeringsreglement bedoelde en tot dien in overeenkomstige gevallen ook geschied was, door den stadhouder. Het verloop van de hieruit voortvloeiende gebeurtenissen was voor Otto Willem reden, om met zeventien andere burgerofficieren ontslag te nemen. Elf hunner kwamen op dit voornemen terug, doch de anderen bleven bij hun besluit. Drie daarvan hadden acht jaar gediend, maar de vier overigen, waaronder Falck, hadden hun tijd nog niet uitgediend, en de vroedschap diende dus te beslissen, of zij het ontslag kon verleenen en of de heeren dan niet eerst de gebrui-

kelijke „uitkooppenningen” moesten betalen. Maar de vroedschap was, zooals te verwachten viel, den officieren gunstig gezind; zij besliste, dat het ontslag werd aanvaard en de uitkoopgeldten niet behoeften te worden betaald.

Otto Willem's verbintenis als luitenant van het Papenvaandel, die hem veel ergernis had opgeleverd, werd door deze beslissing verbroken. Ofschoon niet prinsgezind, was hij toch te verstandig om door buitenlandsche, in dit geval Fransche hulp hier te lande een omwenteling te helpen bewerken. In 1786 vertrok hij als lid van het toen nieuw opgerichte „praeparatoir besoiigne” der Oost-Indische compagnie naar Amsterdam, waar hij in 1814 overleed. Hij was de vader van Anton Reinhardt van het driemanschap van 1813.

Zijn neef Otto Willem Philippus is het minder gelukkig vergaan. Hij had behoord tot de negentien vroedschappen, die om overeenkomstige redenen als de officieren, eveneens in Maart 1784 hun ontslag hadden genomen. Veertien dagen later kwamen zij echter onder den invloed van verzoeningspogingen, op hun „niet vrijwillig, maar door dwang en overmagt” genomen besluit terug. Onder de zich voortdurend scherper toespitsende verhoudingen zou het echter hem, die één der heftigsten in het verzet was geweest, door „het volk” worden ingepeperd, zooals een volgende keer zal blijken.